

Vargar

Familj: Canidae
2 av de 9 arterna inom släktet *Canis*
Utbredning: Nordamerika, Europa, Asien.

Varg 0

Canis lupus

Utbredning: Nordamerika, Europa, Asien, Mellanöstern.

Biotop: Skogar, taiga, tundra, öknar, slätter och berg.

Storlek: Kroppslängd 100150 em, svanslängd 33-51 cm, mankhöjd 66-81 cm, vikt 1280 kg. Hanarna större än honorna.

Päls: Vanligen grå till brunaktigt grågul, men varierar från vit (i nordligaste tundrabältet) via röd och brun till svart; undersidan blek. Dräktighetstid: 61-63 dygn. Livslängd: 8-16 år (upp till 20 i fångenskap).

Underarter: Upp till 32 har beskrivits. Bland de nu levande underarterna finns vanlig varg (*C. I. lupus*); skogar i Europa och Asien; medelstor med kort, mörk päls. Stäppvargen (*C. I. campestris*); stäpp och öknar i Centralasien; lilan, med kort, sträv grå-ockra päls. Tundravargarna i Eurasien (*C. I. albus*) och Amerika (*C. I. tularum*); slora, med långhårig och ljusfärgad päls. Östligskogsvarg (*C. I. lycaon*); var en gång den mest spridda vargen i Nordamerika, men den finns numera endast i områden med mycket gles bebyggelse. Den är mindre, vanligen grå. Den utdöda Great Plains-vargen (*C. I. nubilus*) eller buffelvargen, med päls som varierar från vit till svart, följde en gång de stora buffelhjordarna över den nordamerikanska prärien.

Rödvarg @)

Canis rufus

Utbredning: Så USA (numera sannolikt utrotad i vilt tillstånd).

Biotop: Kustslätter, skogar.

Storlek och vikt: 15-30 kg - mellanform mellan varg och prärievarg (se s. 50-55). Dräktighetstid och livslängd: Samma som för varg. Päls: Kanel- eller gulbrun med grå och svarta tecken.

0 @] Utrotningshotad

Sårbar

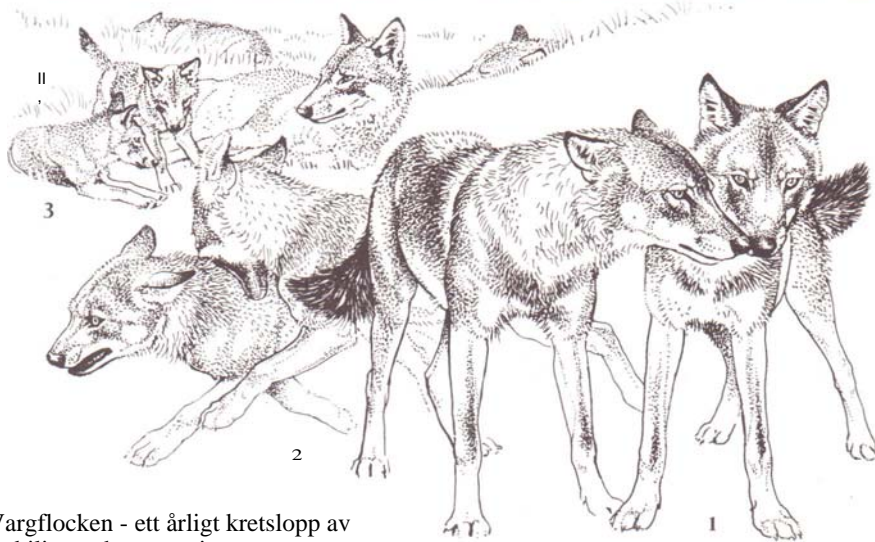
NGET DJUR upptar väl så stor plats i myter och legender hos folken i norr som vargen. I tusentals år har den jagat samma byte som den mänskliga jägaren och dödat hans husdjur. Det finns mängder av historier om vargar som angripit människor, men många av dem är överdrivna och de flesta är fantasier. Det finns mycket få dokumenterade fall där en frisk varg har angripit en människa, och än idag är en stadig käpp allt vad fåraherdarna i Italiens bergstrakter behöver för att schasa iväg en aggressiv varg. Många legender uppstod troligen i tider av krig, hungersnöd eller epidemier, då vargar gav sig på lik. Vargar kan emellertid ställa till förödelse bland husdjur - det händer fortfarande i Italien att man hittar hundratals får som dödas av vargar under en enda natt.

Två arter varg finns kvar idag, den som rätt och slätt kallas varg (*C. lupus lupus*) och rödvarg. Den förstnämnda är den största medlemmen i familjen hunddjur. Den var en gång det mest spridda däggdjuret utanför tropikerna, om man bortser från människan (nu har rödräven övertagit den rollen). Numera är vargen begränsad till ett fåtal stora skogar i östra Europa, några iso-

lerade, skyddade områden i bergstrakter vid Medelhavet, i vissa områden med berg och halvöknar i Mellanöstern samt i vildmarker i Asien och Nordamerika. Denna nedgång tycks huvudsakligen vara ett resultat av förföljelse och av att vargens miljö förstörts. Den ytterst sällsynta rödvargen fanns en gång över hela sydöstra USA men är numera sannolikt försvunnen, mest beroende på korsning med prärievargar som vandrat österut.

Vargens tidigare oerhört vida geografiska utbredning och dess ekologiska anpassningsförmåga avspeglas i mängden variationer i form och beteende. De minsta och ljusast färgade vargarna lever i halvöknar. Skogslevande vargar brukar vara av medelstorlek, med gråaktig päls. Tundrans vargar hör till de största, och deras pälsfärg varierar från vit över grå nyanser till svart.

Vargen har ett brett register vad gäller val av näring. I vildmarksområden hör älgar, hjortar och renar till de typiska bytedjuret. Ett sådant byte kan väga tio gånger mer än en varg och jagas i flock. Oftast är det unga och gamla djur, eller sådana som är sjuka eller skadade, som faller offer för

Vargflocken - ett årligt kretslopp av stabilitet och aggression

Två vargar möts nos mot nos, andra ligger och sover eller iakttar valpar som leker. Vargflocken förefaller lugn, vänlig och harmonisk. Endast en tränad iakttagare (och vargar!) kan upptäcka de små signaler som anger att här finns en rangordning och en spänning: en svans som bärs en aning lägre och öron som stryks bakåt när en underordnad varg hälsar på en mera dominant flockmedlem (1), den icke aggressiva uppsynen hos en valp då den hålls fast av en annan (2), ett styvbent knuffande när en av valparna försöker få övertag över en jämgammal valp (3).

Från senhösten till senvintern, då parningstiden börjar, blir sådana mellanspel allt vanligare och målmedvetnare. Vanli-

gen parar sig endast en hona och honorna kan slåss energiskt för rätten att para sig. Även om den dominanta honan inte utmanas kan det förekomma strider mellan vuxna honor av lägre rang som försöker nå en högre ställning i flockens rangordning. Ungdomar och valpar kan delta i strider, och en del flockmedlemmar kan bli bortkörda. Hanarna kan slåss om vem som skall bli flockens fadershane. Så småningom parar sig det dominerande paret, vanligen två till tre gånger per dygn under en tvåveckorsperiod. Därefter återställs lugnet. Med rangordningen bestämd för flera månader framåt kan några underordnade flockmedlemmar bestämma sig för att lämna flocken.

••. Patrullerande ensamvarg. De flesta vargar lever i flock. Ensamvargar är i allmänhet yngre djur som söker ett eget revir och en partner av motsatt kön. Ensamvargen håller sig i utkanten av andra revir och brukar inte yla eller doftmarkera.

~ Rangordningen inom en vargflock är klart fastlagd bland både hanar och honor. Ledarbyte resulterar i socialt kaos, då flockmedlemmar i gäng angriper degraderade dominanta djur. Vid andra tillfällen fungerar ett hot med öppen mun, som på bilden, till att underhålla de vardagliga relationerna.

vargarna. Mindre däggdjur, som bäver och hare, kan vara av betydelse som bytesdjur under sommaren. Om möjlighet yppar sig tar vargen gärna boskap eller får, eftersom de har sämre försvarsförmåga än vilda hovdjur. Vargen äter as där den stöter på sådant, och även en del växter ingår i dieten. Avskrädeshögar plundras gärna, även då det finns tillgång till levande byte.

För att finna tillräckligt med föda fordrar var-flockar vidsträckt jaktrevir, från 100 km eller mindre, upp till mer än 1000 km², huvudsakligen beroende på hur tätt bytedjuret förekommer. För att hävda och försvara dessa områden använder vargarna doftmarkeringar och läten (de långdragna, "klagande" ylande n som tillsammans med gläfsningar, skall, morringar och gnällande ingår i vargarnas uppsättning av läten, se s. 52-53). De flesta flockar som lever i skogsområden håller fasta året-om-revir. I de nordliga tundraområdena är flockarna oftast kringströvande, eftersom de följer renarnas och saigaantilopernas flyttningar, men även dessa vargar kan varje år återvända till bestämda sommarområden där de har sina lyor och där ungarna föds.

Kärnan i en vargflock är avelsparet (ett vargpar håller vanligen samman hela livet). Olika kroppshållningar är en viktig del av det "språk" som skapar och stärker rangordningen inom flocken. Flockens storlek är beroende av tillgången på bytesdjur och av dess storlek. Där älg är det förhärskande bytesdjuret kan flockarna uppgå till 20 individer, medan storleken minskar till 7 där de viktigaste bytesdjuren är mindre hjortdjur. I Abruzzerna i Italien, där de flesta naturliga bytesdjuren är utrotade, försörjer sig vargarna på avfall från människor, utdrygat med ett får eller en hund. Här rör sig vargarna mestadels ensamma.

Parningstiden infaller på senvintern och 4 till 7 blinda och hjälplösa valpar föds i en lya. Efter omkring en månad kommer valparna ut och kan då räkna med att få mat och uppmärksamhet från sina föräldrar och andra flockmedlemmar. Om det finns gott om föda kan insatserna från dessa "hjälpare" innebära att valparna efter 3-5 månader är stora och starka nog att följa med flocken på dess vandringar. Om det är brist på föda kan närvaron av "hjälpare" å andra sidan innebära att valparnas chanser att överleva minskar. Några valpar lämnar flocken vid nästa parningssäsong, medan andra stannar kvar som "hjälpare". Vargarna blir könsmogna vid två års ålder.

Det är en paradox att vargen, som en gång var så fruktad och hatad, nu är beroende av människan för att kunna överleva. Det är människan som har vunnit kampen för överlevnad, och det är endast om hon kan ge vargen skyddsområden och acceptera en viss förlust av husdjur som vargen har en möjlighet att överleva som art. EZ

Hur vargarna håller avstånden till grannflockarna

DET HÄNDER att vargflockar möts. När det sker kan en strid utveckla sig, och den vanliga utgången även sådan strid är att en varg ligger kvar med blottade tänder, dödad av den andra flocken.

Även om sådana sammanstötningar är sällsynta har de under det senaste årtiondet varit den vanligaste dödsorsaken bland vuxna vargar i Minnesota i USA. Sannolikheten för att sådana katastrofala sammanstötningar skall inträffa minskas genom att varje flock begränsar sina rörelser till ett revir som i stort sett är flockens eget, med en yta av 65-300 km². Reviret kan vara 10-20 km brett, men endast den yttersta kilometern delas med grannflockar eller ensamvargar. Detta ytterområde besöks betydligt mera sällan än övriga delar av reviret, troligen på grund av risken för kontakter med fientliga grannar. Hur kan vargar känna igen detta ytterområde och därmed undvika det och grannarna?

En del av svaret är att de använder sig av doftmarkeringar. De dominanta djuren i varje flock urinerar på föremål eller på iögonenfallande platser ungefär var tredje minut, medan flocken förflyttar sig inom sitt revir. Det sker mer än dubbelt så ofta i gränsregionerna som på andra ställen. Orsaken till detta är inte helt utredd. Man vet emellertid att vargarna ökar antalet doftmarkeringar när de påträffat främmande vargars doftmarkeringar, och detta inträffar betydligt oftare under de tillfälliga besöken i revirets gränsområden. Att det blir allt tätare mellan doftmarkeringarna, både flockens egna och främlingars, förefaller att göra det möjligt för flocken att känna igen revirets ytterområden och avhålla den från att tränga in på ännu farligare platser utanför dessa.

Doftmarkeringar kan emellertid endast informera en flock om var deras grannar varit och ungefär när de passerade, inte var

de befinner sig för ögonblicket. Om grannflocken färdas på samma spår i gränsområdet men i motsatt riktning kan aldrig doftmarkeringar ensamma förhindra ett eventuellt möte hur tätt de än placerats. Vargflockar behöver en mera omedelbar avståndsinformation, och ylandet tycks fylla detta behov.

När en flock ylar stämmer vanligen alla medlemmar in, och denna kör kan ange en flocks position på så långt avstånd som 10 km. På så sätt kan en flock omedelbart sprida information över hela reviret om var den befinner sig. När två flockar närmar sig varandra vid en gemensam revirgräns ökar chanserna ytterligare att ylandet skall höras. Ju större möjligheterna är att det kan bli fråga om en sammanstötning, desto mera ökar möjligheterna att höra den andra flockens ylande. Och när en vargflock kan höra en annan försöker den som regel undvika ett sammanträffande.

Detta kan förläda oss att tro att en flock ofta ylar medan den rör sig i reviret, och att den omedelbart svarar när den hör andra flockar yla i närheten. I verkligheten ylar en vargflock tämligen sporadiskt (i en undersökning endast omkring var tionde timme), och en flock kan ofta avstå från att besvara en främmande flocks ylande. Orsakerna till denna skenbara motvilja kan vara att ett svar på ett ylande kan utlösa ett angrepp. Vid flera tillfällen har flockar i Minnesota setts invadera ett grannrevir, följa ett spår rakt till revirnehavarnas plats och därefter anfälla dem. Vid minst två av dessa "avsiktliga" sammanstötningar har vargar ur den revirhållande flocken dödats, och i ett fall upplöstes uppenbarligen den revirhållande flocken efter angreppet och reviret erövrades av inkräktarna.

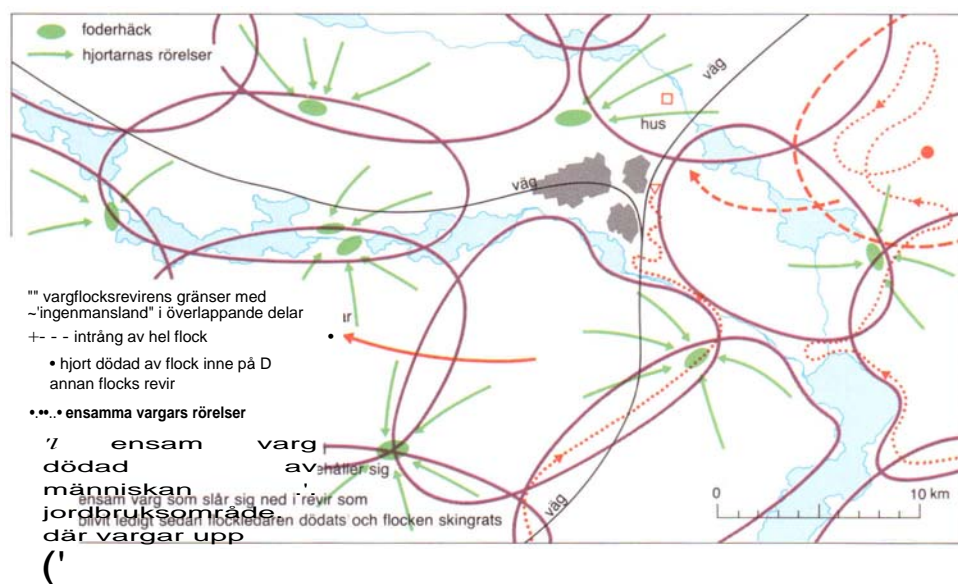
Även om dessa avsiktliga sammanstötningar förekommer mera sällan än oavsiktliga ställer de flocken inför problemet om

• På ett led ger sig en vargflock i väg på jakt efter byte. Deras förflyttningar kan omspanna över 1000 km under den gemensamma jakten på så stora djur som älg.

• Ylande vargar annonserar sin närvaro för att undvika onödiga sammanstötningar med grannar.

~ Revirgränserna för en etablerad vargflock kan vara praktiskt taget oförändrade under mer än ett decennium. Där det inte finns någon naturlig barriär mellan två revir kan det uppstå ett "ingenvargsland" som normalt undviks av de båda angränsande flockarna. Under tider av brist på föda och allteftersom flocken avlägsnar fler och fler bytesdjur (t.ex. hjortar) från sitt revir tvingas vargarna att söka föda i gränsområdena, och allt fler vargar blir dödade när sammanstötningarna ökar. Om hjortarnas antal sjunker ännu mera kan flocken ta risken att tränga in i grannreviret på jakt efter byte. Hjortar som förflyttar sig till utfodringsplatser under vintern kan också tvinga en vargflock att riskera ett intrång i revir som gränsar till foderplatserna. När en varg som blir dödad i en sammanstötning mellan två flockar råkar vara en dominant individ kan offrets kamrater skingras och lämna ett revir öppet för erövare.

re valpar som kan springa tillsammans med flocken och för nästan avättna kadaver tar man inte denna risk. I fall som dessa har man kunnat notera en svarsfrekvens av 30 procent.

Detta beslut modifieras ytterligare av årstiden och flockens storlek. En flock på 7-10 vargar svarade under 67 procent av de nätter då observatörerna ylade åt den, medan en flock på 3-5 djur endast svarade vid 40 procent av tillfällena. Under parningstiden, då aggressionen inom flocken når sin höjdpunkt, ökade svarsfrekvensen i alla flockar.

Det finns två andra orsaker till att det kan gynna en flock att avstå från att besvara ylandet från främmande vargar. Om flocken önskar söka upp sina grannar kan detta lyckas bäst om den inte annonserar sin ankomst. Eftersom en flock kan välja att inte svara lika ofta som den väljer att göra det hålls grannflockar i ovisshet om flockens läge. Därigenom kan de avstå från att tränga in i reviret trots att deras ylande n förblivit obesvarade.

Ensamvargar är i allmänhet yngre djur som har lämnat sin födelseflock. De strövar ofta över områden som är 10-20 gånger större än en flocks, under sökande efter ett lämpligt område där en varg kan slå sig ner, finna en hona och starta en egen flock. Många ensamvargar når aldrig detta mål utan faller offer för jägare, fångstmän eller fientliga vargflockar. De uppför sig mycket diskret, sällan ylande eller doftmarkerande. Så snart en ensamvarg har tagit ett ledigt område i besittning börjar den emellertid doftmarkera och svara på ylanden från främmande vargar. FHH

de skall svara eller inte. Om en flock försöker undvika en sammanstötning löser den problemet genom att tillämpa en enkel regel. Om en flock kan smita iväg från de främmande vargarna tyst och utan alltför

tora förluster väljer den vanligen att göra å.

Genom tystnaden undviker flocken att ge ledtrådar om sitt läge till främlingar som försöker nå en avsiktlig sammanstötning, medan alla doftmarkeringar som flocken lämnar under sin reträtt kan hjälpa till att förhindra en sammanstötning när båda flocc'ama vill undvika en sådan. Om en reträtt däremot innebär att en flock riskerar en

tar förlust stannar den oftast kvar och svarar. Det viktigaste för en vargflock att försvara är unga valpar och nyligen dödade bytesdjur. Flockar vid ett nyss dödat byte bar observerats svara i fyra fall av fem. Flockens svarsylande förhindrar ett oavsiktligt sammanträffande, och även om ylandet 'an leda dit främlingar som har för avsikt att angripa förefaller behovet att försvara flockens egendom att väga tyngre än den relativt lilla risken för ett angrepp. För äld-

